

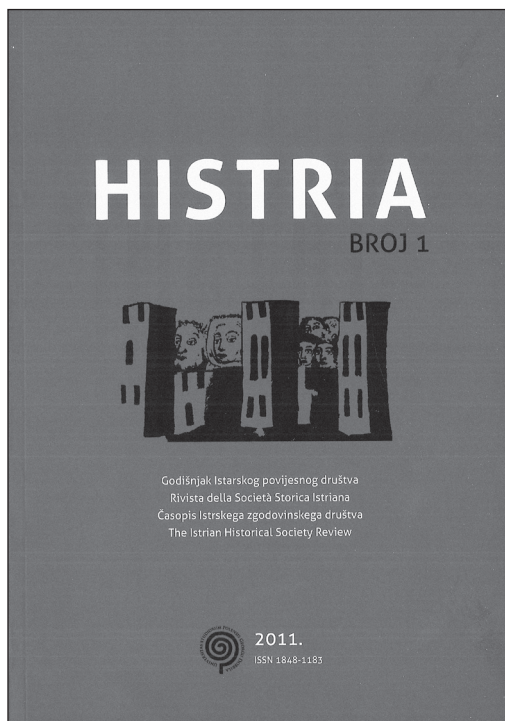
HISTRIA: godišnjak Istarskog povijesnog društva,
broj 1, Pula, Istarsko povijesno društvo, 2011, 335 str.

Godišnjak Istarskoga povijesnog društva u svome prvom broju na impresivnih 335 stranica donosi šest izvornih znanstvenih radova i jedan stručni, a u dijelu “Prikazi, ocjene, izvješća” pregled recentnije izdavačke djelatnosti u Istri i o Istri te izvješća sa znanstvenih i stručnih skupova održanih u Istri. Obuhvaćajući u cjelini razdoblje od srednjega vijeka do dvadesetoga stoljeća, teme radova zadiru u kulturnu, crkvenu, pravnu, političku i socijalnu povijest Istre i susjednih područja. Svaki je znanstveni i stručni rad upotpunjen sažetcima na hrvatskom, talijanskom i engleskom jeziku. U predgovoru glavni urednik Maurizio Levak između ostalog ističe i razlog pokretanja znanstveno-stručnog časopisa kao godišnjeg glasila Istarskog povijesnog društva – potrebu sve većeg broja istarskih povjesničara za objavljivanjem rezultata svojih istraživanja.

Prvi je rad Nikoline Maraković, “Crkva sv. Martina u Svetom Lovreču Pazenatičkom – privatna crkva porečkih biskupa ili istarskih (mark)grofova?” (13–36), u kojem autorica novom interpretacijom poznatih dokumenata preispituje dosadašnje spoznaje o izgradnji crkve sv. Martina kao i o povijesti samoga grada Svetog Lovreča Pazenatičkog gdje je crkva smještena. U prvom je planu pitanje stvarnog naručitelja gradnje crkve i njena izvorna namjena. Rad je obogaćen fotografijama crkve, kao i tlocrtom Svetog Lovreča.

Slijedi rad Darje Mihelič “Sporazumi o mejah srednjeveških mestnih teritorijev (Piran in njegovi sosedje)” (37–59) u kojem se na temelju rukopisa piranske podružnice Pokrajinskog arhiva u Kopru opisuje rješavanje zemljišnih sporova i određivanje granica srednjovjekovnoga Pirana sa susjednim mjestima – Izolom, Bujama i Umagom. Autorica navodi postojanje pregovaračkih tijela (u obliku sudaca-posrednika, vanjskih arbitara i mjesnih poglavara) koji su trebali nepristrano odlučivati o pripadnosti spornoga područja.

Mihovil Dabo predstavlja rad “Stvarni problemi i popularna predodžba: postavljanje Josipa Velikanje za kapelana u Juršićima” (61–78) u kojem osvjetljuje postavljanje mladog slovenskog svećenika Josipa Velikanje, tzv. *hajdučkog popa*, za kapelana u Juršićima te uz obrazloženje legende o povezanosti Velikanje i oružja

donosi prilog poznavanju prilika u kojima su izgrađeni crkva i župni stan, kao i problema koji su stajali na putu uključivanja istarskog hrvatskog puka u modernizacijske procese.

Rad Darka Dukovskog "Povijesna ekspertiza tragedije na pulskoj Vargaroli (*Vergarolla*) 18. kolovoza 1946." (79–112) daje na uvid pojedinosti oko eksplozije na Vargaroli u nedjeljno poslijepodne 18. kolovoza 1946. Na temelju arhivske građe iz fondova *The National Archives Kew Gardens* i ostalih izvora i literature, autor sam događaj eksplozije proučava u širem kontekstu događaja u razdoblju od svibnja 1945. do veljače 1947. da bi, između ostalog, proširio ili otklonio jednoznačna historiografska obrazloženja o eksploziji kao povodu egzodusa talijanskog stanovništva ili njene bliske povezanosti s *fojabama*. Rad je obogaćen slikovnim priložima i vojnim dokumentima.

Slijedi rad Marka Medveda "Historiografske podjele oko biskupa Antonija Santina" (113–135) u kojem se donosi pregled talijanske, slovenske i hrvatske svjetovne i crkvene historiografije, a u žarište postavlja znamenita osoba istarske crkvene povijesti 20. stoljeća Antonio Santin i osvjetljuje njegovo djelovanje za vrijeme fašističke vlasti. Autor upozorava da je nakon otvaranja Vatikanskog arhiva za pontifikat Pija XI. (2006.) historiografija o odnosu Crkve i fašizma obogaćena za brojna nova i vrijedna djela, ali i da ona u hrvatskoj i slovenskoj historiografiji nije izazvala dužno zanimanje. Medved zaključuje da katolička hijerarhija u doba fašizma nije zahtijevala, a još manje poticala, državnu vlast na nepravedne postupke prema slavenskom stanovništvu.

U posljednjem izvornom znanstvenom radu "Nacionalnopreredni rad mons. Bože Milanovića u tršćanskom razdoblju 1922.–1945." (137–173) autor Stipan Trogrlić opisuje tršćansko razdoblje nacionalno-političkog i kulturno-prosvjetnog djelovanja mons. Bože Milanovića, i to prvotno kroz istarski Pododbor slovenskog političkog društva Edinost, zatim kroz Društvo sv. Mohora za Istru te naposljetku kroz suradnju s vodstvom NOP-a. Trogrlić zaključuje da je Milanović spoznao kako je NOP jedina relevantna vojno-politička snaga koja je sposobna ostvariti ujedinjenje Istre s Hrvatskom te da je zbog toga od prvotno kritičkog stava prema njemu prešao na suradnju. Tu je suradnji i formalizirao potpisivanjem sporazuma u srpnju 1945., ali tek nakon što mu je zajamčeno poštivanje njegovih traženja – dodjele Đačkog doma za potrebe sjemeništa, dopuštenja za pokretanje vjerskog lista i osnivanja svećeničkog staleškog društva.

Stručni rad autora Branka Marušića "Hrvaški korespondenti dr. Henrika Tume" (175–184) prikazuje korespondenciju slovenskog odvjetnika, zavičajnog pisca, političara, publicista i alpinista Henrika Tume uglavnom dvadesetih i tridesetih godina 20. stoljeća sa znamenitim hrvatskim ličnostima te s određenim hrvatskim društvima. Uvid u razmjenu pisama s Rikardom Katalinićem Jeretovim, Matkom Laginjom, Matkom Mandićem, Petrom Skokom, Vjekoslavom Spinčićem i ostalim ličnostima, društvom "Prijatelj prirode", Hrvatskim planinarskim društvom, Hrvatskim društvom planinara "Runolist" i ostalima prilog je proučavanju povijesti radničkog i nacionalnog pokreta u Hrvatskoj, kao i povijesti hrvatskog alpinizma.

U bogatoj cjelini "Prikazi, ocjene, izvješća" (185–335) nalazi se tridesetak osvrti na recentnije knjige s tematikom iz istarske povijesti ili povijesti šireg područja, zbornike radova te nekoliko izvješća o održanim znanstvenim i stručnim skupovima na području Istre. Davor Bulić prikazao je knjigu Roberta Matijašića *Povijest hrvatskih zemalja u*

antici do cara Dioklecijana (Zagreb 2009.), a David Orlović djelo Ivana Milotića *Rimska vojnička diploma iz Umaga* (Umag 2009.). Danijela Dobljanović iscrpno je prikazala knjigu Egidia Ivetića *L'Istria moderna 1500–1797, una regione confine* (Verona 2010.), a Martina Batel potpisuje dva prikaza: onaj knjige Bartolomea Giorginia *Povijesni pregled Labina i okolice* (Labin 2010.) i djela Branka Perovića *Austrougarske vile i kuće u Puli – vraćanje memorije gradu* (Pula 2010.). Raul Marsetić prikazao je knjigu *Pulska kruna. Pomorska tvrđava Pula. Fortifikacijska arhitektura austrijskog razdoblja* autora Attilia Krizmanića (Pula 2009.), a Milan Radošević knjigu u koautorstvu Andreja Badera i Ivana Miškovića *Zaboravljeni egzodus 1915.–1918.* (s. l., 2009.), kao i djelo Franka Dote *Zaraćeno poraće: konfliktni i konkurentski narativi o stradanju i iseljavanju Talijana Istre* (Zagreb 2010.). Prikaz knjige Nevie Šetića *Istra za talijanske uprave: o istarskoj emigraciji i njenom tisku u Zagrebu 1918.–1941.* (Zagreb 2008.) napisao je Mihovil Dabo, a knjige istog autora *Staleška društva i časopisi hrvatskog učiteljstva u Istri 1891.–1914.* (Zagreb 2010.) Željko Cetina. Darko Dukovski autor je opsežnog osvrtu na knjigu Roberta Spazzalija *Pola operaia (1856–1947): I Dorigo a Pola. Una storia familiare tra socialismo mazziniano e austro marxismo* (Trieste 2010.). Bojan Horvat prikazao je knjigu Milana Klobasa *Borbeni put Operativnog štaba za Istru: svjedočanstva generala Milana Klobasa* (Pula 2010.). Igor Duda prikazao je knjige tekstova i fotografija Toše Dapca u uredništvu Marine Benažić i Jerice Zihrel *Istarski dnevnik / Diario istriano* (Novigrad 2008.) i *Riječki dnevnik / Rijeka Chronicles* (Rijeka 2009.), a Luka Tidić knjigu Josipa Orbanića *Pula u cvijeću pod različitim zastavama* (Pula 2010.). Marina Zgrablič prikazuje knjigu u uredništvu Nikoline Radić Štivić i Luke Bekića *Tarsatički principij. Kasnoantičko vojno zapovjedništvo* (Rijeka 2009.), a Jasenko Zekić knjigu prevedenih radova Antona Gnirsa *Arheološki tekstovi* (Pula 2009.). Hana Žerić autorica je prikaza kataloga Vojke Cestnik *Željeznodobna nekropola Kaštel kod Buja: analiza pokopa željeznodobne Istre* (Pula 2009.), a Iva Milovan kataloga autorice Lane Skuljan *Fotografija u Istri do 1918.: iz fundusa Zbirke fotografija, negativa i fotografske opreme* (Pula 2009.).

Slijede prikazi zbornika i časopisa, te izvješća o znanstvenim i stručnim skupovima. Posljednja dva članka, autora Igora Jovanovića vezana su upravo uz povijest u nastavi, što je u predgovoru najavio i urednik, obrazlažući kako se časopis ne želi zadržavati u uskim okvirima znanstvene djelatnosti. Milan Radošević i Mihovil Dabo zaključuju gođšnjak izvješćem o aktivnosti Istarskog povijesnog društva u 2010. godini.

Uz spomenutog glavnog i odgovornog urednika ovoga izdanja, kao članovi Uredničkog odbora navedeni su Mihovil Dabo, Bruno Dobrić, Javier Grossutti, Gracijano Kešac, Dean Krmac, Raul Marsetić, Elvis Orbanić, Milan Radošević, Alojz Štoković i Stipan Trogrlić. Suizdavač je časopisa Sveučilište Jurja Dobrile u Puli.

Iva Milovan